

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה כז' – כח'

עיון אם הרמב"ם פסק כרבי עקיבא במשנה במלאכות שעושין בסוריא

במשנה מוזכר בסיפא "כלל אמר רבי עקיבא כל שכיוצא בו מותר בארץ ישראל עושין אותו בסוריא".

הרע"ב מברטנורא והתפארת ישראל כתבו בדברי ר"ע שכל שכיוצא בו מותר בארץ ישראל מדאורייתא כגון בתלוש אע"ג דמדרבנן אסור בלא שינוי עושין אותו בסוריא כי אורחיה ואינו צריך לשנות. אי נמי כל שכיוצא בו מותר בארץ ישראל במופקר עושין אותו בסוריא אפילו במשומר וכו'.

בפני משה על הירושלמי פ"ו ה"ב כתב לבאר דברי ר"ע כל שכיוצא בו מותר בארץ ישראל כגון בכל דבר תלוש שמותר בארץ ישראל או כהאי דתנן לעיל מדברים המותרים לעשות בשביעית, מרביצין בעפר לבן ומשקין בית השלחין ועוד כיוצא בהן זהו שעושין אותו בסוריא ולאפוקי דברים האסורים לעשות בשביעית בארץ ישראל, והא קמ"ל ר"ע דלכל דיני דשביעית עשו סוריא כארץ ישראל מדבריהם.

בר"ש סיריליאן על הירושלמי מפרש שר"ע חולק על ת"ק וקסבר דכיבוש יחיד שמיא כיבוש הילכך לא שרינן בסוריא אלא דבר שכיוצא בו מותר בארץ אבל מה שהוא אסור בארץ וכו' בסוריא נמי אסור. ואח"כ הביא את פירוש הר"ש שכל שכיוצא בו מותר בארץ מדאורייתא כגון תלוש אע"ג דמדרבנן אסור בלא שינוי עושין אותו בסוריא אפילו כי אורחיה ועוד יש לפרש כל שכיוצא בו מותר בארץ במופקר עושין אותו אפילו בשמור בסוריא אבל במחובר אסור מדרבנן.

בביאור רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל על הירושלמי כתב שר"ע בא לפרש דברי ת"ק דכל שיש צד היתר בארץ ישראל כגון בתלוש שגם בארץ ישראל אינו עושה בשינוי אלא בפירות שביעית אבל בפירות שישית עושה כדרך שעושה כל שנה ואפילו שעומד בשביעית התיירו בסוריא בכל גווי ואפילו בפירות שביעית אבל מחובר שעבודת קרקע אסור בו כל עיקר בסוריא נמי אסור.

ויש לעיין מדוע הרמב"ם השמיט בחיבורו כל דברי ר"ע. והנה מצאתי בס"ד בתוס' אנשי שם שהאריך כאן בפירוש הרע"ב בשינוי הפירושים בהיתר של ר"ע, והאריך האם ר"ע פליג על ת"ק או לא, והביא שיש סוברים שר"ע פליג והוסיף שכן סובר הרמב"ם שהרי לא הזכיר החילוק בין תלוש למחובר וע"כ שמפרש אחרת ופסק כר"ע.

לכאורה כוונתו שהרמב"ם כאן בהלכה כז' לא הזכיר צד היתר מלאכות בסוריא, שהרי לא הזכיר חילוק בין תלוש למחובר, ומזה הוציא שהרמב"ם למד אחרת בדעת ר"ע שחולק על ת"ק.

לעילוי נשמת מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל גלב"ע שושן פורים ט"ו אדר ב' תשפ"ב

תוכן הענינים

- 1..... הלכה כז'.
- 1..... עיון בדברי הרמב"ם שחילק היתר מלאכות בסוריא לשני הלכות בשני פרקים... 1
- 1..... עיון אם הרמב"ם פסק כרבי עקיבא במשנה במלאכות שעושין בסוריא... 1
- 2..... בטעם ההבדל בסוריא בין תלוש למחובר, ואם במשומר או במופקר... 2
- 3..... עמון ומואב אם נוהג בהן שביעית... 3
- 5..... הלכה כח'.
- 5..... קדושת שביעית בעבר הירדן... 5
- 5..... בדעת הרמב"ם בק"ו להתיר ספיחי סוריא ועבר הירדן באכילה, ואם כבשו עולי... 5
- 6..... בבל... 6
- 7..... אם יש איסור לצאת להשתקע בעבר הירדן... 7

הלכה כז'.²

עיון בדברי הרמב"ם שחילק היתר מלאכות בסוריא לשני הלכות בשני פרקים.

בפרק ו' משנה ב' תנן "עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר דשין וזורין ודורכין ומעמרין אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקין. וכו'". מבואר שיש מלאכות שהתירו לעשות בשביעית בסוריא.

הרמב"ם כאן בהלכה כז' כתב "סוריא אע"פ שאין שביעית נוהגת בה מן התורה גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית בארץ ישראל כדי שלא ינחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם".

הרמב"ם כאן סתם ולא פירש האם מדרבנן אסרו כל המלאכות בסוריא הן במחובר והן בתלוש או שיש חילוק בין המלאכות ויש מלאכות שהתירו.

אולם לקמן בפרק ח' הלכה ט' הוסיף פרטים וז"ל "מותר לעשות בסוריא בתלוש אבל לא במחובר כיצד דשין וזורין ודורכין ומעמרין אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקין וכן כל כיוצא באלו".

יש לעיין מדוע חילק הרמב"ם את הדין של המשנה לשני הלכות בשני פרקים, שכאן הזכיר רק את איסור עשיית מלאכה בסוריא מדרבנן, ואילו בפרק ח' הזכיר שיש מלאכות שהתירו. ומדוע לא הביא כאן את כל מה שכתב שם.

² עיין בראשונים ובמפרשים על פרק ו' משנה א' בשביעית ובעוד מקומות אריכות גדולה בגבולות ארץ ישראל ובגבולות עולי בבל ועולי מצרים שלא עיינתי בהם ולא נכתב ע"ז.

¹ יש אפשרות לקבל אי"ה את הגליון במייל 036164702A@gmail.com

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה כז' – כח'

דבארץ ישראל ג"כ מותר רק ע"י שינוי ובחוץ לארץ התירו לגמרי משא"כ במחובר שבארץ ישראל אסור אפילו ע"י שינוי וכו'".
אח"כ הביא את דברי הירושלמי בהבדל בין מחובר לתלוש, וביאר ההיתר בתלוש "בשביל ריוח מועט לא ישתקע לדור שם".

מבואר לפי הגר"א דמתני' איירי במופקר, דבמשומר אין היתר כלל בארץ ישראל אף בתלוש ע"י שינוי.

אולם הר"ש והרא"ש והרע"ב מפרשים דבמופקר מותר אפילו במחובר ואף בארץ ישראל, ובע"כ דמתני' מיירי בשמור.

במשנת זרעים על הר"ש הערה 121 הביא מה שכתבו **במקדש דוד והחזו"א**, שהנה הר"ש שהמשנה מיירי במשומר, וכתב שמבואר דגם בסוריא איכא דין הפקר בפירות שביעית, והעיר שלכאורה במשנה א' השוה הר"ש דין סוריא לכיבוש עולי מצרים דנאכל ולא נעבד, ושם הרי פירש נאכל היינו לאחר הביעור, והמשנה למלך שם הסתפק בדעת הר"ש מה הדין לגבי שאר דיני שביעית אם נוהג או לא, ולכאורה יש ראייה מכאן, שאם גבי סוריא מפרש שיש בה דין הפקר, מוכח דכל דיני קדושת שביעית נוהג בה ובכיבוש עולי מצרים ששוה לסוריא.

באור לציון על שביעית כאן על המשנה עמוד קיב' מביא את דברי הרע"ב אבל לא במחובר, שבצירה שאסורה גם בסוריא, היינו בשדה שמור שלא הופקר כדן, אבל במופקר אפילו בארץ מותר לבצור.

אולם כתב שמדברי הרמב"ם בפרקד' הלכה כב' נראה, שאף במופקר אסור לבצור כדרך הבוררים, אלא יש לו לבצור בשינוי. ופירש הרדב"ז שם בטעם הדבר, שהרי כל השדות בשביעית הפקר הם, ולא מסתבר שהפסוק בא לאסור לבצור כדרך הבוררים מי שעבר ושמר כרמו, אלא ודאי שאין לחלק בין שמור למופקר, ובכל אופן אין לבצור כדרך הבוררים אלא דוקא בשינוי.

וכתב באור לציון שלפי"ז אי אפשר לדעת הרמב"ם את דברי ר"ע במשנה כאן כפירושו השני של הרע"ב, שפירש שכל שכיוצא בו מותר בארץ במופקר עושים אותו בסוריא אפילו בשמור, שהרי להרמב"ם אין חילוק בין שמור למופקר אלא הרמב"ם יפרש כפירושו הראשון של הרע"ב, שכל שכיוצא בו מותר בארץ ישראל מדאורייתא כגון תלוש, אף שמדרבנן אסור בלא שינוי, עושים אותו בסוריא כדרכו ואין צריך לשנות.

בדרך אמונה ס"ק קצט' כתב על הדין שסוריא אע"פ שאין שביעית נוהגת בה מן התורה גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית כארץ ישראל ויש בפירות קדושת שביעית וחייבין להפקיר ואסורין בסחורה והפסד. וחייבין בביעור ואסורין באכילה אחר הביעור.

וכתב בציון ההלכה ס"ק שמה' דלא כהר"ש שמתיר באכילה אחר הביעור.

עוד כתב בדרך אמונה שאסור לקצור בלא שינוי וכן אסור לקצור ולבצור לעבודת הקרקע, ודוקא במחובר, אבל בתלוש דהיינו דישה וזריה ועימור ודריכה מותר לעשות בלא שינוי וכו'.

אלא שיש לעיין בדברי התוס' יו"ט שנכון שהרמב"ם לא הזכיר היתר מלאכות בהלכה כז', אולם בפרק ח' הלכה ט' שזהו השלמה של ההלכה כאן, כן הזכיר את דברי ת"ק בהיתר מלאכות בסוריא בתלוש, הרי שכן מסכים עם ת"ק.

במשנת זרעים על הר"ש כאן ערה 136 הביא בשם הר"ש סיריליאן והמלאכת שלמה בשם הר"ר יהוסף שמבארים שר"ע חולק על ת"ק, וכתב במשנת זרעים שהם חולקים בדעת ר"ע אם לחומרא או לקולא.

עוד מביא בשם מראה הפנים שנקט בדעת הרמב"ם בחיבורו פ"ד הלכה כז' דר"ע פליג ודקדק כן ממה שכתב בפירושו במשניות ודברי ר"ע אמת.

אולם הביא שבספר תורת הארץ ח"ב פ"ב אות עב' (הובא דבריו במשנת יוסף כאן אות ב') תמה על דבריו מדברי הרמב"ם בפרק ח' הלכה ט' כדברינו ששם כן הזכיר כל דברי ת"ק.

ראיתי מביאים בשם חזון נחום על שביעית פ"ו מ"ב שכתב שהרמב"ם רמז כאן על הבדל בין מחובר לתלוש, בכך שכתב שאסור בעבודה והיינו עבודת קרקע שהיא במחובר.

בערוך השולחן העתיד סימן טז' אות ו' מביא את דברי הרמב"ם בשני ההלכות ופוסק שבסוריא אסור לזרוע ואפילו העבריינים שזרעו באיסור אסור לסייע להם במחובר כפי שהזכיר הרמב"ם בפרק ח', ורק בתלוש מותר לסייע.

ויש לעיין כדלעיל שמדוע רמז זאת כאן ברמז ולא הזכיר להדיא כל הדינים כפי שפירט בפרק ח' הלכה ט'.

בטעם ההבדל בסוריא בין תלוש למחובר, ואם במשומר או במופקר.

הרמב"ם כתב כאן בהלכה כז' "אע"פ שאין שביעית נוהגת בה מן התורה גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית כארץ ישראל כדי שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם".

הכסף משנה והרדב"ז והמהר"י קורקוס הביאו שבמשנה נזכר עיקר הדין שיש חילוק בין תלוש למחובר, והביאו שבירושלמי יש את הטעם "אמר ר' אבהו שלא יהו הולכים ומשתקעין שם". ואחרי זה שאלו בירושלמי, בתלוש למה מותר שכיון שימצא לו בקרוב ריוח מעט בשביעית לא נפיק מארץ ישראל להשתקע בחוץ לארץ.

בגר"א (בשנות אליהו פירוש הקצר) כתב, "עושין בתלוש בסוריא וכו' סוריא היא ארם צובה שכיבשה דוד קודם היבוסים וכתוב כל מקום אשר תדרוך כף רגליכם וגו' והוא משמעו אף בחוץ לארץ, והדר כתיב מהמדבר והלבנון וכו' דמשמע דוקא בארץ ישראל ודרשו דקודם שכיבשו כל ארץ ישראל אז אף בחוץ לארץ אינו קדוש הכבושים, רק אחר שכיבשו בארץ ישראל כולו אף בחוץ לארץ אשר תדרוך, ולכן סוריא שהיא חוץ לארץ אך שכיבשה דוד אבל קודם יבוסים, ולכן במקצת היא כארץ ישראל ובמקצת כחוץ לארץ וזהו שאמרו בתלוש אבל וכו' והטעם דתלוש מותר משום

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה כז' – כח'

שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה קדושה שניה וכו' והניחו אותן המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה ומן המעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית. משמע בהדיא דבכל כיבוש עולי מצרים קאמר שהניחום ולא רק בהרבה כרכים מיוחדים קאמר שחייבים בתרומות ומעשרות בשביעית בשביל עניים, ומשמע דבכל כיבוש עולי מצרים חייב במעשרות בשביעית, ותמה המשנה למלך דמדחייבים במעשרות בשביעית ע"כ דאין שביעית נוהג בהם, דאי נוהג שביעית הו"ל הפקר דפטור ממעשר, והרי הרמב"ם פסק כאן בהלכה כו' דכל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד הנהר נאכל ולא נעבד ומבואר דנוהג שביעית. ורצה המשנה למלך לבאר בדעת הרמב"ם דאולי לא תליא זה בזה, דאע"פ שדיני שביעית נוהג שם, מ"מ שפיר חייבום חכמים במעשר. והאריך הקהלות יעקב לבאר דברי המשנה למלך דמאחר שהוא הפקר מכח דין שביעית איך יתחייב במעשר והרי הפקר פטור ממעשר, וע"ש בכל דבריו מה שרצה לחדש בדעת הרמב"ם אלא שהביא שבחזו"א נראה דלא ניחא ליה בזה ולכן דוחק להעמיד דכוונת הרמב"ם דלא בכל כיבוש עולי מצרים קאמר אלא באותן כרכים שהניחו לתקנת עניים ובאותן כרכים אין שביעית נוהג כמו שמפרשים דברי רש"י.

באבי עזרי על שמיטה ויובל פ"ד הלכה כו' בתוך דבריו הביא קושית המשנה למלך שאף בכיבוש מצרים בלבד אסור בעבודה, ואיך רש"י ביבמות מפרש שזורעים בכרכים שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל והניחום מלקדשם כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית שזורעים שם, ועניים ישכרו עצמן לחרוש ולקצור וליטול לקט שכחה ופאה, והרי בכל מקום שכבשו עולי מצרים אסור בעבודה.

וכתב שבפשוטו היה מקום לומר שרש"י סובר שלמאן דאמר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, אין שביעית נוהגת שם אפילו מדרבנן באם לא קדשהו עולי בבל ומותר אף בעבודה באלו המקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, ולכן עמון ומואב אף שכבשו עולי מצרים וכן באלו הכרכים שהניחום עולי בבל שלא קדשום מותר לזרוע בהם וחייבין בלקט שכחה ופאה ומעשר עני בשביעית מאחר שאין שביעית נוהגת בהם, וכמבואר בגמ' שם שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, אבל המשנה בשביעית פ"ז סוברת שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא וע"כ אסור בעבודה בהן בשביעית, ורק שהתירו באלו המקומות את הספיחין ולפי"ז יש להוכיח שרש"י יפרש במה שנאמר נאכל, כמו שהרמב"ם מפרש שהוא הספיחין נאכלין שלא גזרו על הספיחין באלו המקומות, אבל ודאי שקדושין הפירות בקדושת שביעית וחייבין בביעור, ומאחר שהמשנה הזו סוברת שקדשה לעתיד לבוא, פשיטא שיש עליהן קדושת שביעית. וע"ש עוד מה שכתב בדעת התוס' שם ביבמות

עוד כתב בס"ק ר', באיסור עבודה כדי שלא יניח ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם, שמתוך שקשה עליהן שמירת שביעית וילכו וישתקעו שם, ואין ראוי לדור שם כיון שמון התורה אינה כארץ ישראל אלא כחוץ לארץ וגם עפרה טמא כחוץ לארץ. ומ"מ בתלוש התיירו כנ"ל שחששו שאם לא כן ילכו להשתקע בחוץ לארץ ממש. ובציון ההלכה ס"ק שנב' מביא בשם הגר"א שמפרש דהא דהקילו בתלוש דמשום רווח מועט לא ילך להשתקע שם ולכן לא החמירו בזה.

עוד בדין תלוש שהתירו בסוריא, עיין בפרק ח' הלכה ט' מה שכתבנו בזה.

עמון ומואב אם נוהג בהן שביעית.

הרמב"ם כתב "אבל עמון ומואב וכו' אע"פ שהם חייבות במעשרות מדבריהם אין שביעית נוהג בהן".

הכסף משנה כתב שיש מחלוקת בפרק ד' ממסכת ידים משנה ג' ר' טרפון וראב"ע ומתוך המחלוקת מתבאר שמותר לזרוע בהם בשביעית.

המשנה למלך מביא את הגמ' בחגיגה ג' ע"ב נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ופירש"י נמנו וגמרו והתקינו שיהיו ישראל הדרין בעבר הירדן במה שכבשו מסיחון ועוד ארץ עמון ומואב מעשרין עכשיו מעשר עני בשביעית שהן היו זורעין בשביעית.

והקשה המשנה למלך מהמשנה ריש פרק ו' דשביעית שכל שהחזיקו עולי מצרים נאכל אבל לא נעבד אלמא לעבודה אף במה שלא היה מכיבוש בבל כיון שהיה מכיבוש מצרים אסור בעבודה. וכן הביא את דברי רש"י ביבמות טז' ע"א שכתב שם ג"כ לגבי עמון ומואב דאף מה שהיה מכיבוש מצרים כיון שלא היה מכיבוש בבל זורעין בשביעית, וע"ש שהאריך בזה הרבה, אם זה עמון ומואב שלא נתקדש ע"י משה אלא בשאר עמון ומואב שלא טיהרו בסיחון וע"ש מה שכתב לגבי דברי הכסף משנה.

הקהלות יעקב על שביעית סימן יג' הביא את הסוגיא ביבמות ודברי רש"י וקושית המשנה למלך, וכתב ליישב את דברי רש"י כדברי החזו"א דאין כוונת רש"י שבכל כיבוש עולי מצרים אינו נוהג שביעית רק אותן הרבה כרכים שראו חכמים שהן תקנת עניים הניחו מלחייבם בדיני שביעית ואין בכלל זה מכזיב ועד הנהר דהתם ודאי נוהג דין שביעית כדתנן בהדיא. וכן הביא בשם המקדש דוד בדעת רש"י דלא כל כיבוש עולי מצרים פטרו משביעית, והסביר זאת ע"פ דברי הרמב"ם בפרק ד' הלכה כז' דמשו"ה גזרו בסוריא איסור עבודה בשביעית כדי שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם, וע"ש מה שביאר איזה מקומות גזרו ואיזה מקומו לא גזרו.

והביא את דברי המשנה למלך שבדעת הרמב"ם אי אפשר לומר כן, דהרמב"ם בפרק א' מתרומות הלכה ה' כתב כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן וכו' כיון

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה כז' – כח'

והביא שהתוס' שם ביבמות הקשו דא"כ נהגו שם שביעית דתנן ג' ארצות לביעור וחד מינייהו עבר הירדן. והביא בשם ר"ת בחד תירוצא דהחלק של עמון ומואב שטיהרו בסיחון לא כבשו עולי בבל. וקשה דאע"ג דלא כבשו עולי בבל הרי תנן מכזיב ועד אמנה נאכל ולא נעבד ואף לשיטת הגר"א דאין שם קדושת שביעית, עכ"פ לא נעבד ואיך יתפרנסו משם עניים, וכתב דצריך לומר דבמקומות אלו צריך לומר דלא גזרו כלל שביעית כדי שיסמכו עליהם עניים ולא דמי למכזיב ולהלן שלא היה צורך כ"כ עניים שם.

אלא שהביא שכנראה שהרמב"ם חזר בו ומפרש כפירוש שני של רבינו תם דלא מיירי כלל בעמון ומואב שטיהרו בסיחון אלא בשאר עמון ומואב שלא כבשו ישראל כלל וחייבים במעשר מדרבנן אבל לא בשביעית והאריך להביא את דברי החזו"א והקהלות יעקב.

וכתב שלכאורה אפשר לומר דהכוונה על תרומות ומעשרות של שיטת שהיו מחלקין לעניים עד פסח של שביעית, ולפי ששביעית אין זורעין ואין לעניים מה לאכול היו מוכרחין להסתפק מהמעשר עני ולכן הוסיפו להן חיוב מעשרות במדינות הסמוכות כדי שיהא להן עוד מעשר עני עכ"פ חצי שנה עד הפסח וצ"ע.

בחוט שני עמוד רל' כתב, מדכיל הרמב"ם עמון ומואב בהדי מצרים ושנער משמע דמיירי בעמון ומואב שלא טיהרו בסיחון דהיינו שלא מיירי בחלק שבעמון ומואב שנכבש ע"י סיחון ואח"כ נכבש מסיחון ע"י ישראל והוא בכלל עבר הירדן המזרחי.

באור לציון על שביעית עמוד קמז' כאן על הרמב"ם מביא בתחילה שמבואר בהלכה כז' שבעמון ומואב שבעבר הירדן אין דיני שביעית, ואילו בהלכה כח' כתב הרמב"ם דשביעית נוהגת בעבר הירדן מדרבנן. וכן בפרק ז' הלכה ט' מבואר בדברי הרמב"ם שיש דיני קדושת שביעית וביעור בעבר הירדן, הרי שנוהגת שם שביעית לכל דבר. ונחלקו המפרשים בישוב דברי הרמב"ם, יש שפירשו שארץ עמון ומואב שפטר הרמב"ם מדיני שביעית, היינו ארץ עמון ומואב שלא טהרו בסיחון, אבל עמון ומואב שטהרו בסיחון וכ"ש ארץ סיחון ועוג עצמם, הוא עבר הירדן שכתב הרמב"ם שנוהגת שם שביעית. ויש שתירצו שאף בארץ עמון ומואב שטהרו בסיחון לא נוהגת שביעית, ומה שכתב הרמב"ם שבעבר הירדן נוהגת שביעית מדבריהם, היינו בארץ סיחון ועוג עצמם. ומה שכתב הרמב"ם בפרק ז' שעבר הירדן דינו כיהודה וגליל, היינו בעבר הירדן המערבי שדינו כארץ ישראל ונוהגת בו שביעית מן התורה. ועיין שם לעיל בפרק ו' עמוד עז באריכות בענין עמון ומואב.

בשיעורי שבט הלוי על שביעית כאן על הרמב"ם עמוד רמד' האריך במחלוקת הראשונים בענין עמון ומואב באיזה מקום מדובר שאין חייבים בשביעית, במה שנחלקו רש"י ותוס' ועוד. ובסוף דבריו הביא את הרמב"ם כאן שלא כתב להדיא מאיזה עמון ומואב איירי, אך מהא דכללה יחד עם מצרים ושנער, מוכח

שהקשו על הרש"י, שהם לומדים כדעת הר"ש בדין נאכל ולא נעבד. ומה שכתב לבאר מדוע רש"י מפרש כן.

אולם הוסיף האבי עזרי, ששיטת הרמב"ם תמוה, שפוסק כאן שאף בכיבוש מצרים לבד אסור בעבודה והתירו רק הספיחים, א"כ ודאי שהן קדושתין בקדושת שביעית, ואף שפוסק בפרק א' מהלכות תרומות ה"ה שקדושה ראשונה בטלה, וא"כ איך יפרש הא דאמרינן הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, הרי עד כמה שנוהג בהם שביעית איך נוהג שם מעשרות, הרי הפקר פטור מן המעשר. ובשלמא עמון ומואב שסובר כאן הרמב"ם שאין שביעית נוהגת בהם, משום שסובר שעמון ומואב הוא לא עבר הירדן ולא כבשו גם עולי מצרים, ע"כ חייבין במעשר עני אף בשביעית, אבל הא דהרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל קשה למה חייבין במעשרות, וכדקשה המשנה למלך.

ומביא מה ששמע מהרב מבריסק זצוק"ל שהפירוש ברמב"ם מה שכתב ולא פטרום מן התרומות והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית שאין הכוונה רק בתרומות ומעשרות, אלא כוונתו שלא פטרום מחיובים התלויים בארץ, והיינו תרומות ומעשרות ושביעית, שהכל תקנה אחת, שאף בכיבוש עולי מצרים לבד חייבין בכל מצוות התלויות בארץ, וממילא בשביעית שהפירות הם הפקר, ויש תקנה להעניים שיטלו הספיחים, וזהו כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית אבל באמת אין חיוב מעשר עני שם משם שהפקר פטור מן המעשרות, וזהו שלא הזכיר הרמב"ם בפ"ו מהלכות מתנות עניים ה"ה אותן המקומות שלא כבשו עולי בבל רק עולי מצרים איזהו מעשר נוהג בהם בשביעית כמו שהזכיר עמון ומואב ושנער, כי אין חיוב מעשרות במקומות האלו.

אולם העיר ע"ז באבי עזרי מפרק א' מתרומות שהזכיר שלא פטרום מתרומות ומעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית ולא הזכיר גם שלא פטרום משביעית, משמע שרק משום חיוב תרומות ומעשרות הניחום ויתחייבו במעשר עני בשביעית, והרי בהכרח שלא ה' תקנה אחת לחייבם במצוות התלויות בארץ, בין בתרומות ומעשרות ובין בשביעית, ומביא ראיה לכך שם שזה שתי תקנות. ועד כמה שיש שביעית ממילא פטורין מתרומות ומעשרות כי הכל הפקר. וע"ש באריכות מה שרצה לייסד בדעת הרמב"ם.

בדרך אמונה ס"ק רא' כתב, אבל עמון ומואב אין זה עמון ומואב שטהרו בסיחון דההיא עבר הירדן גמורה היא ודינה מפורש בסמוך בהלכה כח' אלא בשאר עמון ומואב שלא כבשוה ישראל כלל.

בביאור ההלכה בד"ה אבל עמון ומואב הביא הסוגיא ביבמות דף טז' גבי עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית דאמר מר הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, ופירש רש"י דקאי על עמון ומואב שטיהרו בסיחון וכבשם משה וכן פירש הרמב"ם בפירוש המשניות במסכת ידים. (ובציון ההלכה ס"ק שנג' הביא בשם החזו"א שטעות סופר בפירוש המשניות בידים).

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה כז' – כח'

מצרים, וקשה שבשלמא סוריה דהוי כיבוש יחיד דלאו שמיא כיוש שייך לומר לא תהא חמורה מארץ ישראל, אבל עבר הירדן הרי היא ארץ ישראל ממש מה שייך לומר לא תהא חמורה מארץ ישראל. וצריך לומר דמה שכתב הרמב"ם דעבר הירדן מדבריהם אע"ג דכל ארץ ישראל בזמן הזה מדבריהם, היינו משום דכל ארץ ישראל הטעם משום שאין כל יושביה עליה, אבל אם יבואו כל יושביה עליה יהא מן התורה גם בזמן הזה, אבל עבר הירדן אפילו אם יבואו כל יושביה עליה לא יהא מן התורה כיון שלא כבשום עולי בבל ומה שכתב הרמב"ם על עבר הירדן לא תהא חמורה מארץ ישראל כמבואר בתשב"ץ, וא"כ ודאי לא חמירא מארץ ישראל.

אולם העיר הדרך אמונה עוד דהא בודאי יש עירות בעבר הירדן שכבשוהו עולי בבל ואיך פסק הרמב"ם דעבר הירדן אינו אלא מדבריהם וספיחין מותרין, וצריך לומר שעירות הללו שכבשו עולי בבל אינם נקראין עבר הירדן שנספחו על ארץ ישראל בבית שני, ועבר הירדן לא קראו רק לחלק שלא נכבש ע"י בבל כי אם ע"י עולי מצרים.

עוד הביא שבתוספתא ריש גיטין איתא המביא גט מעבר הירדן אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ומשמע מזה דכבשוהו עולי בבל דאי לא כבשוהו הרי כתבו התוס' ריש גיטין שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ויש לומר דאע"ג דלא כבשוהו כיון שיש קצת ערים שכן כבשו והם היו סמוכים זה לזה היו תלמידי חכמים ובקיאין לשמה וגם עדים מצויין לקיימו, ולא דמי לכאיב ולהלן שהיה רחוק מן הישוב.

עוד כתב בדרך אמונה ס"ק רה', שבמקצת ערים שכבשוהו עולי בבל מעבר הירדן אין הכא נמי הספיחין שם אסורים. ורק במקומות שלא כבשו עולי בבל, שם הספיחין מותרין.

עוד כתב בס"ק רז', שכיון שעבר הירדן וסוריה נהג בהם שביעית מדבריהם ומותר בספיחין, דין פרי האדמה הגדלין בהן כדין פרי העץ ומותרין באכילה עד הביעור, אבל חייבין בביעור ואסורין בסחורה והפסד וכן דין פרי העץ שבסוריה ועבר הירדן, אלא שבסוריה אם גדלין אצל גוי אין בהן קדושת שביעית ואילו בעבר הירדן אע"פ שגדלו אצל גוי יש בהן קדושת שביעית ואסורין בסחורה והפסד וחייבין בביעור, וכן אסור בעבר הירדן אפילו מלאכות תלוש בלי שינוי ולא כמו בסוריה. ויש מקילין בזה, וע"ש בציון ההלכה בס"ק שנט' במקורות. ומסיים שם שמדברי החזו"א נראה להחמיר בזה. ועיין בקטע הבא מה שקשור לכאן.

דכוונתו לעמון ומואב שאינה עבר הירדן, ועוד דדין עבר הירדן נתבאר בהלכה כח', וכן הכיח מדברי הרמב"ם בהלכות תרומות פ"א ה"ו וז"ל שם "נמצא כל העולם לענין מצוות התלויות בארץ נחלק לג' מחלוקות, ארץ ישראל, סוריה, וחוף לארץ. וארץ ישראל נחלק לב', כל שהחזיקו עולי בבל חלק א', והנשאר שהחזיקו עולי מצרים בלבד חלק שני, וחז"ל נחלקה לשנים ארץ מצרים ושנער ועמון ומואב המצות נוהגת מדברי ספרים, ושאר ארצות וכו' ע"כ". ומוכח להדיא דעמון ומואב הוא מחוץ לארץ ולא מכיבוש עולי מצרים, דהא לעיל שם ה"ה איירי מכיבוש עולי מצרים, ואח"כ כ' מעמון ומואב, וע"כ דמש"כ עמון ומואב לא איירי מכיבוש עולי מצרים.³

הלכה כה.

קדושת שביעית בעבר הירדן.

כתב הרמב"ם "עבר הירדן שביעית נוהגת בה מדבריהם".

במהר"י קורקוס מביא את המשנה בפרק ט' משנה ב, ג' ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל. מוכח דשביעית נוהגת בעבר הירדן ובודאי מדבריהם הוא דמדאורייתא כבר נתמעט בספרא מכי תבואו אל הארץ ארץ המיוחדת.

הרדב"ז כתב שלא נתבאר בדעת הרמב"ם אם נוהגת בתלוש ובמחובר ומסתברא דנוהגת דומיא דארץ ישראל שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל.

בכסף משנה הביא את המשנה שנוהג שביעית בעבר הירדן, ומשמע ברמב"ם שאין חיובה אלא מדבריהם.

בדרך אמונה ס"ק רד' כתב, מן התורה עבר הירדן כארץ ישראל לכל דבר ובזמן בית ראשון נהג בו שביעית מן התורה, ומה שכתב הרמב"ם כאן מדבריהם משום שלא כבשוהו עולי בבל ולכן הספיחין מותרין כהמקומות שלא כבשו עולי בבל, וכן סוריה לא כבשו עולי בבל.

בביאור ההלכה בד"ה עבר הירדן מביא שהחזו"א הוכיח בכמה ראיות דעבר הירדן כארץ ישראל ממש לכל המצוות התלויות בארץ וחייב בשביעית מן התורה. ומה שכתב הרמב"ם מדבריהם הוא משום שלא כבשו עולי בבל.

והעיר בביאור ההלכה, שהחזו"א ביאר שהרמב"ם פסק כרבי דשביעית בזמן בית שני וכ"ש בזמן הזה דרבנן כיון שאין יובל נוהג כשאין כל יושביה עליה, א"כ מה כוונת הרמב"ם שכתב דעבר הירדן שביעית מדבריהם, הרי אם מדובר בבית ראשון גם עבר הירדן מן התורה ואם בבית שני גם ארץ ישראל מדבריהם.

עוד העיר על המשך דבר הרמב"ם לגבי ספיחין במקומות האלו "לא יהיו ארצות אלו חמורין מארץ ישראל שהחזיקו בה עולי

³ עיין עוד באבני המקום על חגיגה סימן כב' אות ה' מה שהביא לבאר דעת רש"י.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה כז' – כח'

ומאיך הביא בשם התשב"ץ ומרכבת המשנה שהוכיחו שכבשו עולי בבל את עבר הירדן, אלא דא"כ קשה אמאי כתב שביעית נהגת בהם רק מדבריהם, וע"ש מה שמאריך בכל זה.

ועיין עוד באות ו' מה שהאריך בדברי המהר"י קורקוס.

במנחת שלמה על שביעית עמוד קמד' בד"ה ונלע"ד הביא את דברי הכסף משנה וכתב שלפי דבריו צריכים לומר שאף אותם המקומות שבסוריא שנכבשו בזמן בית שני אין זה כיבוש גמור אלא חשיב רק כיבוש יחיד. כיון שלא כבשו עדיין כל ארץ ישראל, וכדאמרין הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל, ומה שזכרו בכל מקום רק כיבוד דוד שהיה כיבוש יחיד היינו מפני שאם היה נחשב ככיבוש גמור לא היינו מצריכים אח"כ דוקא כיבוש רבים, ומשו"ה אמרינן דהנך מקומות קילי טפי מדוכתא דעולי מצרים דאף שקדושה ראשונה שהיה להם בטלה, מ"מ הרי עכ"פ איזה זמן שהיה חשובים אז מדאורייתא כארץ ישראל ולפיכך גם עכשיו הרי הם מדרבנן כארץ ישראל, משא"כ סוריא. וע"ש עוד.

במשנה למלך בהלכה כו' בתוך דבריו הביא את דברי הכסף משנה ומקשה עליו "שדברים אלו הם מתמיהים שאם כבשו עולי בבל קצת ארצות מעבר הירדן למה כתב רבינו שבעבר הירדן שביעית נהגת מדבריהם היה לו לומר דבארצות שכבשו עולי בבל יהיה שביעית נהגת מן התורה אלא ודאי דס"ל דעבר הירדן לא היה מכיבוש בבל".

ומסיים המשנה למלך "ומ"מ נראה דהר"ש ורבינו עובדיה מברטנורא ס"ל דעבר הירדן היה מכיבוש בבל וכו'". וכן הביא מתוס' ביבמות טז' ע"א דס"ל דעבר הירדן המוזכר במשנה בפרק ט' היה מכיבוש בבל אלא שכתבו דהוא דוקא בארץ סיחון ועוג שלא היתה של עמון ומואב.

בחוט שני עמוד רלב' הביא את קושית המשנה למלך וכתב שאם נימא דס"ל להרמב"ם דשביעית בזמן הזה נהגת רק מדרבנן לא יקשה קושית המשנה למלך.

והוסיף החוט שני שצ"ב מה חידש הרמב"ם דבעבר הירדן נהגת שביעית מדרבנן הרי ודאי שהוא מכיבוש עולי מצרים ושביעית נהגת בו. ואפשר דנתחדש דמ"מ אין בו איסור ספיחין ואע"ג דאולי היו מקומות שנכבשו בבית שני כמו שכתב הכסף משנה. וסיים שמ"מ עדיין צ"ב דמשמע שהרמב"ם חידש דשביעית מדבריהם ואינו כשאר מקומות שחיובם מדאורייתא.

בתורת זרעים על שביעית פ"ו מ"א עמוד ע' הביא את דברי הרמב"ם עם השגת הראב"ד וכתב, שלענ"ד נראה דכיון דהתורת שביעית בסוריא הוא משום גזירה שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם וכן עבר הירדן, אף דהוא ממקומות שהחזיקו עולי מצרים מ"מ שייך בו ג"כ אותה גזירה שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם, כיון דנחשב כארץ אחרת לגבי שאר ארץ ישראל, ונמצא דעבר הירדן נהג בו שביעית מתרי טעמי, חדא משום דין ארץ ישראל דרבנן וגם משום גזירה שלא ישתקעו שם, וע"כ הוא

בדעת הרמב"ם בק"ו להתיר ספיחי סוריא ועבר הירדן באכילה, ואם כבשו עולי בבל.

כתב הרמב"ם "וספיחי סוריא ועבר הירדן מותרין באכילה לא יהיו ארצות אלו חמורין מארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים". **הראב"ד השיג עליו** "עבר הירדן מה היה צריך להביאו מק"ו הרי לא החזיקו עולי בבל וכן סוריא".

הרדב"ז כתב "ויש לתרץ דאי מהאי טעמא הו"א אם יש מקומות בעבר הירדן או בסוריא ששכנו בהם עולי בבל והיו כאילו החזיקו בהם והיו ספיחים אסורים להכי מיייתי ליה מק"ו, אי נמי אע"ג דלא החזיקו בהם עולי בבל הו"א עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה שביעית עצמה קמ"ל דאין סברא להחמיר עליהם יותר מאותן שכבשו עולי מצרים".

במהר"י קורקוס כתב ליישב "ואפשר לדחוק דסד"א שנחמיר בארצות אלו כדי שלא יבואו להקל בהם בעבודה כיון שאינם מעיקר ארץ ישראל משא"כ בשאר ארצות שהחזיקו עולי מצרים אחר שעברו את הירדן שנתקדשו בקדושה ראשונה מיהת דלא אתו לאקולי בהו לכך אמרו דסוף סוף אין ראוי שיהיו חמורין יותר מהם, וזהו שכתב מארץ ישראל שהחזיקו בה וכו'".

בכסף משנה כתב "ויש לומר דאין אנו יודעים אם כבשו עולי בבל קצת ארצות מעבר הירדן ומסוריא שהיו בבית שני מלכים תקיפים כמו שמצינו בינאי המלך שכבש ששישים עיר וכו'".

בחוט שני עמוד רלב' לאחר שהביא את דברי הכסף משנה, כתב שחיזונו מדבריו תרתי. א, דמה שכבשו אח"כ בבית שני ע"י מלכים תקיפים יש לו ג"כ דין כיבוש עולי בבל. ב, דאע"פ שאין אנו יודעים איזה ארצות כבשו עולי בבל מ"מ אף המקומות המסופקים אין דינם חמור יותר מכיבוש עולי מצרים ואין בה איסור ספיחין.

בקהלות יעקב על שביעית בענין עבר הירדן סימן יב' בס"ק א' בתוך דבריו הביא את דברי הכסף משנה דשמה כבשו עולי בבל קצת מעבר הירדן וסוריא, והקשה ע"ז דאי באמת כבשו עולי בבל את עבר הירדן וסוריא או מקצתן הרי הם באמת עדיפי מכיבוש עולי מצרים שלא כבשום עולי בבל, וא"כ מאין פשיטא ליה להרמב"ם דאין להחמיר בעבר הירדן וסוריא יותר מכיבוש עולי מצרים והניח בצ"ע.

ומ"מ סיכם שלפי הכסף משנה מבואר דלהרמב"ם כבשו עולי בבל מעבר הירדן וסוריא, ולהראב"ד פשיטא דלא כבשו עולי בבל אלא מארץ ישראל עצמה בגבולות שנאמרו בתורה לארץ ישראל עצמה בפרשת מסעי.

אלא שהעיר דאיך אפשר לומר בדעת הרמב"ם דעבר הירדן כבשו עולי בבל, שהרי הרמב"ם כתב דבעבר הירדן נהג שביעית רק מדבריהם. ואי סלקא דעתך שכבשום עולי בבל הלא הוא ארץ ישראל ממש לכל דיניה, דהא בבית שני ודאי היתה עבר הירדן כארץ ישראל לכל דבריה. והביא את המשנה למלך בהלכה כו' שכתב בדעת הרמב"ם דהוי מדבריהם כי לא כבשו עולי בבל וזהו דלא כהכסף משנה.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א

נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ד' הלכה כז' – כח'

וע"ש עוד באור לציון ובעמוד קמו' שסיכם השיטות בישוב דעת הרמב"ם לגבי עמון ומואב.

עיין באריכות בשיעורי שבט הלוי על שביעית כאן בהלכה מה שכתב בכל דין עבר הרדן.

בחוט שני עמוד רלב' **ובדרך אמונה** ס"ק רז' הביאו בשם החזו"א שביאר דברי הרמב"ם שנצרך לק"ו מכיון דבמתני' רק מבואר דמכאזיב ולהלן לצד צפון אין בו איסור ספיחין מפני שלא כבשו עולי בבל ולא נתבאר דין שאר המקומות שלא כבשו עולי בבל לכך הוצרך הרמב"ם ללמוד מק"ו כ"ש עבר הירדן וסוריא שלא כבשוהו עולי בבל ולכן דינם כארצות שלא כבשוהו עולי בבל שלא גזרו עליהן ספיחין ולא קשה השגת הראב"ד.

בציון ההלכה ס"ק שס' מביא שיש ראשונים שסוברים דכבשו עולי בבל בעבר הירדן וממילא היה צריך לנהוג בהם דין ספיחין. ועכ"ז להלכה הכריע החזו"א כדעת הרמב"ם שלא נהוג ספיחין בעבר הירדן וסוריא וכנראה דלא חש ג"כ לענין ספיחין למקצת ערים שבעבר הירדן שכבשו וצ"ע קצת.⁴

בחוט שני עמוד רלג' כתב, דין עבר הירדן מבואר ברמב"ם שאע"פ שנוהגת בו שביעית ואסור בו עבודה בשביעית מ"מ איסור ספיחין לא נהוג בו. והכסף משנה כתב בדעת הרמב"ם דאף אם כבשו עולי בבל בעבר הירדן אין בו משום ספיחין וכן משמע פשוט דברי הרמב"ם, ולפי"ז מנחל הירדן ולמעלה צד צפון לצד החרמון והחרמון בכלל הרי הוא בכלל כיבוש ארץ סיחון ועוג דלדעת הרמב"ם אין בגידוליהם משום איסור ספיחין. ומביא שיש שכתבו דכל זה במקומות שלא כבשו עולי בבל בעבר הירדן, אבל במקומות שכבשו עלי בבל גידוליהם אסורים משום ספיחין. וא"כ אנן לא ידעינן איזה מקומות כבשו עולי בבל ואיזה מקומות לא כבשו. ואחרי זה הביא את דברי החזו"א מסדר השביעית, שנראה שלמעשה בכל עבר הירדן וסוריא לא נהוג איסור ספיחין.

במשפטי ארץ פרק יז' אות ה' כתב בקצרה, בעבר הירדן אסור לעבוד בשמיטה ויש קדושת שביעית לפירות הגדלים שם אבל אין בו איסור ספיחין וכן הדין בסוריא וע"ש בהערות.

אם יש איסור לצאת להשתקע בעבר הירדן.

מורי ורבי מרן הגאון ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל במנחת יהודה על זרעים עמוד רכב' כתב שיש לברר אם יש איסור לצאת להשתקע מארץ ישראל לעבר הירדן כמו לסוריא. ולכאורה מלשונו בהלכה כח' ה' משמע דעל עבר הירדן אין איסור וצ"ב.

אמינא דעדיפי ממקומות שהחזיקו עולי מצרים, דמשום גזירה שלא ישתקעו שם עשאוהו לגמרי כארץ ישראל אף לענין ספיחין, קמ"ל דאפילו הכא אינו מסתבר שיהיו חמורים מארץ ישראל שהחזיקו בהם עולי מצרים.

ובזה הוסיף ליישב קושית המשנה למלך על שיטת הר"ש דמקומות שהחזיקו עולי מצרים אין נהוג בפירות תורת שביעית, מהא דתנן בפרק ט' משנה ב' ג' ארצות לביעור יהודה ועבר הרדן וכו' ועבר הירדן הרי לא כבשו עולי בבל, וכן כתב הר"ש בעצמו בפרק ד' דמסכת ידים מ"ג דעבר הירדן אף דלא כבשוהו עולי בבל מ"מ נהוג בו תורת שביעית בפירות, אלא לפי דבריו אתא שפיר, דהר"ש סובר דבאמת עבר הירדן עדיף ממקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים, משום דעבר הירדן יש בו תרתין, חדא מה דהוי מכלל ארץ ישראל שהחזיקו עולי מצרים וגם יש בו משום גזירה שלא ישתקעו שם, וע"כ תקנו בו כל דיני שביעית כארץ ישראל גמורה.

באור לציון על שביעית עמוד עז' בתוך דבריו הביא את דעת הרמב"ם והראב"ד כאן שמבואר מדבריהם לפי איך שביאר הכסף משנה והרדב"ז (כפי שיבואר בקטע הבא) שלא כבשו עולי בבל בסזמן עזרא את עבר הירדן. וכן פירש בפאת השולחן בסימן כ"ג ס"ק כז' בדעת הרמב"ם כדעת הר"ש והסמ"ג ועוד, דהרמב"ם בהלכה כח' מיירי אף בעמון ומואב שטהרו בסיחון ונוהגת שם שביעית מדבריהם, וחזר בו הרמב"ם ממה שכתב בפירוש המשנה. ורק בארץ עמון ומואב שלא טהרו בסיחון לא נהוגת שביעית, וכמו שכתב בהלכה כז'.

אולם מביא שבספר כפתור ופרח פרק מז' ביאר בדעת הרמב"ם, דמה שכתב עבר הירדן, היינו דוקא ארץ וסיחון ועוג שלא כבש מעמון ומואב, אף זו שטהרה בסיחון, לא נהוגת שביעית. ומה ששינוי בשביעית שלדש ארצות לשביעית יהודה ועבר הירדן, ומשמע שנוהג בעבר הירדן שביעית מן התורה כארץ ישראל, כבר פירשה הרמב"ם בחיבורו בפרק ז' הלכה ט', שהמדובר הוא בעבר הירדן המערבי שהוא בכלל ארץ ישראל. הרי לדעת הכפתור ופרח בדעת הרמב"ם, לא נהוגת שביעית אלא בארץ סיחון ועוג עצמם ולא במה שנכבש מעמון ומואב, אבל בארץ עמון ומואב, אף מה שטהרו בסיחון לא נהוגת שביעית וכמו שכתב הרמב"ם בהלכה כז'.

והביא שהחיד"א בברכי יוסף או"ח סימן תפט' אות ג' ובפתח עינים על מסכת שביעית פרק ט' משנה ב' הביא דברי הכפתור ופרח וקלסיה דהאי עינינו. והוסיף שם דלהרב הכפתור ופרח שומעין אשר הוא עד וראה וחקר וכו', ובברכי יוסף שם האריך לבאר שיטת הרמב"ם בזה.

⁴ מה שצ"ע קצת שבדרך אמונה ס"ק רה' כתב שמקצת ערים שכבשוהו עולי בבל שם באמת הספיחין אסורין ולא הביא את דברי החזו"א בסדר השביעית שנראה שלמד בדעת הרמב"ם שלא חש לאותם מקומות כי הרמב"ם סתם שבכל גווי אין ספיחין. שהרי בסדר השביעית אות ד'